

ВПРОВАДЖЕННЯ НАЛЕЖНОЇ ПРАКТИКИ У СФЕРУ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ: РЕФОРМА НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ НА ФАКУЛЬТЕТІ ПРАВА Й АДМІНІСТРАЦІЇ ВАРШАВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

С. ЖУЛТЕК

*доктор права, заступник декана
з виховної роботи факультету права
й адміністрації Варшавського університету
(Республіка Польща)*

К.-Ю. КОВАЛЬСЬКА
*доктор права, адвокат,
куратор юридичної клініки
Варшавського університету
(Республіка Польща)*

У цій статті наводиться огляд реформи навчальної програми, яка впроваджена 2016/2017 академічного року на факультеті права й адміністрації (факультет) — найстарішому факультеті Варшавського університету, історія заснування якого сягає XVIII ст., і навчальної програми Лицарської школи. Ідеї заснування університету, який пропонуватиме, крім іншого, юридичну освіту, з'явилася ще в період першого поділу Речі Посполитої.

У контексті новітньої історії, після 1945 р., обговорення цієї проблеми

може бути предметним лише тоді, якщо зважати на такий важливий факт: упродовж століть докладалося чимало зусиль для вдосконалення вже здобутих наукових досягнень факультету та для надання навчальному процесу ще більшої «привабливості». Під привабливістю автори цієї статті розуміють не лише цікаву форму подачі академічних знань, а й її ефективність, завдяки чому учасник академічного процесу опанує ґрунтовні знання.

Як прагнення до постійного покращення якості навчання та відповідного

© С. Жултек, К.-Ю. Ковальська, 2017

кадрового забезпечення, з 1950 р. кадровий склад усіх кафедр факультету повний, а з 1968 р. до складу факультету входить шість інститутів. Історичні праці, присвячені факультету, свідчать про те, що «у сфері організації навчання після Другої світової війни, з 1948 р., почалося впровадження змін. З 1948 р. започатковано три навчальні спеціалізації для студентів III курсу: цивільно-правова, кримінологічна й адміністративна; з 1949 р. введено двоступеневе навчання: перший рівень (навчання триває три роки) передбачав підготовку спеціалістів, які мали право продовжувати навчання за магістерською програмою з обраної спеціальності (було доступно лише декілька місць). Студентам, які не зараховувалися на навчання за цією програмою, у наступні роки дозволялося завершити освіту екстерном. 1951/1952 навчального року скасували двоступеневе навчання і відбулося повернення до чотирирічної освіти. З 80-х років навчання триває п'ять років і завершується захистом магістерської роботи. 1951 р. на факультеті права започатковано практику заочного навчання, яка тривала аж до 1996 р. Для студентів заочної форми навчання були відкриті консультативні пункти в Білостоці й Ольштині. 1959 р. було започатковано Професійний курс з адміністрації (далі — ПКА), а 1964 р. — Дворічний магістерський курс з адміністрації для випускників ПКА. 1968 р. був створений Післядипломний курс з адміністрації. Для студентів, що навчалися за спеціальністю «Адміністрація», функціонували консультативні пункти в містах Білосток, Ломжа, Остроленка, Плоцьк. Нині під егідою факультету працює Вища школа публічної адміністрації в місті Остроленка¹. Після 1989 р. було розгорнуто діяльність, спрямовану на залучення до навчання більшої кількості студентів. Варто зауважити, що 2006 р. було скасовано вступні іспити до

вишу, а підставою для зарахування на факультет є результати шкільного випускного іспиту.

Нині навчання за спеціальністю «Право» на факультеті права й адміністрації Варшавського університету можливе як на денній, так і заочній формі. Процес навчання на них є ідентичним, але групи на заняттях — змішані, тобто до їх складу входять студенти обох форм. Необхідно зазначити, що кожен студент самостійно складає для себе графік занять, завдяки чому в нього є можливість поєднувати навчання на двох факультетах або й більше чи паралельно зі здобуттям освіти працювати. З цього погляду заочне навчання відрізняється від стаціонарного лише необхідністю вносити щорічну оплату за навчання (нині вона становить 7 000 злотих, у випадку погашення одноразовим платежем).

У розпорядженні факультету права й адміністрації — чотири будівлі, у яких проводяться дидактичні заняття (понад 20 навчальних аудиторій різного розміру, що дає змогу організувати лекції, майстер-класи, практичні та семінарські заняття), а також найкраще укомплектована в Польщі юридична бібліотека. Усі будівлі пристосовані для людей з особливими потребами. Така багата інфраструктура дає можливість без проблем проводити заняття у невеликих групах, навіть на потоках із 1 000 студентів.

Магістерське навчання за спеціальністю «Право» на факультеті права й адміністрації Варшавського університету проводиться у межах довготермінової стратегії Варшавського університету, зокрема, шляхом забезпечення високої якості навчання, організації наукових досліджень і такого навчального процесу, який передбачає високу мобільність студентів і наукових кадрів, а також участь закордонних студентів і викладачів. Мета — створення гарних умов для

¹ Детальніше див. тут: *Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.wpia.uw.edu.pl/wydzial/o-wydziale/>

партнерського ставлення до студентів й аспірантів, а також підтримання добрих взаємин із випускниками.

Як було згадано, 2016/2017 навчального року впроваджено найсерйозніші в історії факультету права й адміністрації Варшавського університету зміни в навчальну програму за спеціальністю «Право».

Це, зокрема, такі реформи:

- визнання існуючої досі системи застарілою (вона базувалася на жорсткій навчальній програмі, на дидактичних формах, що залишилися у спадок із ХІХ ст., й орієнтувалася на вивчення теорії);

- надання студентам можливості обирати предмети;

- визнання того, що пропозиція навчальних дисциплін має відповідати духові часу;

- зосередження більшої уваги на юридичній практиці вже під час навчання;

- визнання важливості безпосереднього спілкування й акцент на побудову взаємин між студентом і професором права;

- надання допомоги студентам під час підготовки до вступних іспитів на юридичне стажування (чергові етапи юридичної освіти з метою отримання права займатися діяльністю адвоката, юрисконсульта, нотаріуса, судді, судового виконавця чи прокурора¹).

На основі прийнятої у вигляді рішення Ради факультету нової програми кожен студент має опанувати вузький набір так званих основних дисциплін, які є базовими для будь-якого правника (зокрема, кримінальне, цивільне й конституційне право)².

Що ж стосується так званих предметів за спеціальністю, то студентам надано право вибору за умови, що вони мають зарахувати як мінімум 9 із 13 запропонованих предметів (зокрема, бюджетне, трудове й комерційне право, криміналістика, соціологія права)³. Керівництво вишу дійшло висновку, що студенти повинні поглиблювати знання в обраних ними галузях права. Тому було вирішено впровадити так звані блоки спеціалізації, у межах яких упродовж одного семестру навчання, протягом 120 годин інтердисциплінарних занять⁴, студент ознайомиться із конкретними положеннями та проблемами в цій галузі права. Студент повинен буде опанувати як мінімум чотири такі блоки, тоді як їх буде запропоновано понад 70 (зокрема, банківське право, право електронних засобів масової комунікації, право публічних закупівель, право захисту конкуренції, економічне кримінальне право). Слід зауважити, що опанування блоків передбачає співпрацю з публічними інституціями та провідними юридичними конторами. У таких випадках інституція, з одного боку, зможе замовити факультету права й адміністрації певний тематичний блок (наприклад, з огляду на потребу у висококваліфікованих юристах у вузькій галузі права), а з другого — студент у межах блоків буде зобов'язаний пройти практику в цій інституції (заглиблюючись у практичні механізми її функціонування). Згідно з концепцією формування таких блоків спеціалізації має поглибити зв'язки між факультетом і найважливішими суб'єктами працевлаштування юристів у Польщі. Таким чином, це

¹ У польській системі права функціонує дво- або триетапне набуття права займатися юридичною діяльністю (тобто вища юридична освіта, стажування й подекуди робота асесором).

² Основні дисципліни — це, з одного боку, пропедевтичні предмети, які повинні розширювати світогляд студентів і створювати можливості для засвоєння юридичних знань, а з другого боку, це предмети, необхідні кожному юристу незалежно від того, який майбутній професійний шлях він обере.

³ Предмети за спеціальністю — це дисципліни, необхідні для опанування цієї галузі юридичної науки. Збалансована програма дає змогу студентові опанувати всі предмети за спеціальністю без додаткової оплати. З огляду на необхідність певного рівня ерудованості ці предмети починають вивчати лише з третього курсу.

⁴ Кожен блок може включати предмети з різних сфер юриспруденції, що стимулюватиме співпрацю між кафедрами й підрозділами різних інститутів.

могло б бути своєрідним і специфічним поєднанням науки й бізнесу.

Крім того, керівництво вишу визнало, що історичні дисципліни не можуть зосереджувати увагу на проблемах далекого минулого, які не відіграють суттєвої ролі сьогодні. Навпаки, вони мають бути вступом до діючих нині інституцій і правових регулювань. У зв'язку з цим кількість годин, відведених на історичні дисципліни, була наполовину скорочена, а їхня програма модернізована таким чином, щоб ці предмети мали переважно пропедевтичний характер. Отже, завданням історичних дисциплін буде насамперед ознайомлення студента з набором юридичних понять — типовим для цієї галузі права, започаткування процесу вивчення юридичної та правової мови, а також представлення основних юридичних інституцій із рекомендованих галузей права. За задумом ці предмети мають впроваджуватися в основні сфери та відгалуження юриспруденції й виконувати роль корисного для студента вступу в ці сфери з максимальним акцентом на нині чинні норми. Таким чином, ми відійшли від масштабної презентації старовинних правових регулювань, побудувавши програму у сфері устрою на конституціоналізмі, а у сфері судового права — на сучасних кодифікаціях XIX і XX ст., а також еволюції юридичних інституцій у цей період. Проблематика устрою та юриспруденції минулих епох може бути

доповненням до представленої інформації у вигляді додаткових занять (лекції зі спеціалізації) для студентів, які зацікавлені в цьому.

Ми здійснили революцію у вивченні процедур, запроваджуючи нові дидактичні форми на зразок англосаксонських вишів. Наступні покоління студентів будуть відвідувати лекції в групах чисельністю до 50 осіб, де ознайомлюватимуться із загальними та теоретичними проблемами, що стосуються кримінального, цивільного й адміністративного провадження. Кожен студент братиме участь у майстер-класах для груп із 15 осіб, де вони опануватимуть практичні аспекти права, такі як написання основних процесуальних документів чи розгляд казусів, узятих із реальних судових справ¹.

Прагнучи поглиблювати взаємини між студентами та професорами, ми вирішили запровадити авторські семінари зі спеціалізації, що триватимуть один семестр. Під час них студенти, починаючи вже з п'ятого навчального семестру, працюватимуть у малих групах у співпраці з професіоналами. Можливість записатися на такий семінар буде залежати від участі або опанування певного блоку чи блоків спеціалізації (це призведе до того, що такі заняття матимуть тематичну спрямованість). Передбачається, що кожен семінар завершуватиметься короткою письмовою роботою, що повинно вирішити проблему нестачі занять упродовж перших чотирьох років

¹ Лекції для 50 осіб — це нова дидактична форма в нашому виші. Таким чином ми наслідуюмо провідні світові академічні центри. Згідно з концепцією ці лекції повинні вирізнятися динамікою (викладач має активно поводитися під час лекції, в міру можливостей пересуваючись аудиторією) і безпосереднім спілкуванням зі студентами (короткі запитання, розмова з учасниками, захоочення слухачів до відстоювання власної думки). Описана форма занять виключає проведення традиційних лекцій та практичних занять із цих предметів. Вона застосовуватиметься у випадку таких дисциплін: «Права людини та громадянина» (30 годин), «Цивільний процес» (60 годин, додатково майстер-класи), «Кримінальне провадження» (60 годин, додатково майстер-класи) та «Адміністративне провадження» (60 годин, додатково майстер-класи). Новинкою на факультеті будуть також майстер-класи. Ми дійшли висновку, що після закінчення навчання випускник повинен, з одного боку, бути здатним розв'язувати основні юридичні проблеми, а з другого — знайти своє місце в залі суду чи вміти написати простий процесуальний документ. Майстер-класи повинні проводитися у малочисельних групах (до 15 осіб). Це передбачає інтенсивне і безпосереднє спілкування з викладачем, а також роботу в групах. Явною перевагою такої форми проведення занять буде також інтеграція студентів, чого зі зрозумілих причин складніше досягти в більш чисельних групах і при застосуванні менш інтерактивних форм занять. Беручи до уваги зазначені вище цілі, ми вважаємо, що майстер-класи потрібно проводити передусім задля вивчення процедур; з огляду на високі затрати, пов'язані з проведенням майстер-класів, їх буде важко застосувати для засвоєння інших предметів. Ми гадаємо, що завдяки здобутим у такий спосіб знанням і навичкам студент отримає дуже високу кваліфікацію і тим самим зможе бути візитівкою нашого факультету.

навчання, які мали би формувати письмові навички (кожному студенту має бути зараховано щонайменше два таких семінари). Однак необхідно наголосити, що згадані вище семінари у групі, яка складається із декількох осіб, будуть проводитися незалежно від магістерського семінару. Він, за традицією, передбачений програмою V курсу й завершуватиметься магістерською роботою у класичному її розумінні.

Звичайно, не кожен випускник права стане суддею, адвокатом чи нотаріусом, але понад 80 % випускників провідних польських вишів бажають займатися професійною юридичною діяльністю. Тому ми вирішили допомогти студентам підготуватися до вступних іспитів для юридичного стажування. З цією метою на V курсі запроваджено можливість комплексного повторення матеріалу, що необхідно для складання майбутніх іспитів. Таким чином, ми постановили, що кожен студент перед завершенням навчання буде зобов'язаний пройти тест, який стане сумарним повторенням опрацьованого ним матеріалу. З огляду на те, що кожен конкретний студент опановує не всі предмети, які є в пропозиції факультету, ми зійшлися на тому, що тест для кожного окремого студента буде генеруватися автоматично на основі тих відомостей і матеріалів, які містяться в інформаційній базі даних. Крім того, студенти проходилимуть тестування дистанційно — на своїх домашніх комп'ютерах (на моніторі по черзі відображатимуться 100 запитань, при цьому для обдумування кожного з них буде відведено приблизно 30 с.). Тест буде зарахований, якщо щонайменше 90 % відповідей правильні. Кожен студент матиме змогу скласти тест необмежену кількість разів. База запитань цього тестування (близько 10 тис.) буде відкритою та доступною для студентів.

Усе це дає змогу нам по-новому описати результати навчання на нашому факультеті та відчутно впливає на

імідж випускника факультету. Ось як їх можна представити.

Випускник цілісного магістерського курсу за спеціальністю «Право» денної чи заочної форми має широкі знання у сфері основних галузей юриспруденції та пов'язаних із ними інституцій та устроїв правової догматики (адміністративне право, цивільне право, кримінальне право, міжнародне публічне право, право Європейського Союзу), які доповнюються фундаментальними уявленнями про принципи функціонування держави, її устрою, права людини та громадянина (конституційне право, права людини та громадянина). Випускник володіє глибокими знаннями з обраних ним галузей права, що є доповненням до інформації, засвоєної у межах основних галузей юриспруденції, а також спеціалізовані знання з питань, що його цікавлять, які детально обговорювалися у межах індивідуально обраних кожним студентом у період навчання вузьких блоків спеціалізації (з декількох десятків доступних).

Крім того, завершення цього курсу дає можливість здобути комплексні знання у царині юридичних процедур у широкому їх розумінні: на основі чого функціонують органи державної публічної адміністрації та самоврядування, суди, трибунали й інші державні установи (адміністративне провадження і судочинство, цивільний процес, кримінальне провадження).

Знання, які засвоюють випускники під час вивчення юридичних дисциплін, підсилюються пропедевтичними, гуманітарними та загальноосвітніми предметами («Основи правознавства», «Юридична логіка», «Римське право та романська традиція», «Еволюція державних устроїв та юридичних інституцій», «Теорія і філософія права», «Соціологія права», «Політико-правові доктрини», загальноуніверситетські лекції). Ці додаткові предмети дають змогу випускникам розглядати систему права в межах більш широкого істо-

ричного, суспільного й культурного контексту правових норм, а також навколишньої дійсності та політичних й економічних явищ.

Метод вивчення юридичних процедур у невеликих лекційних групах, які складаються із декількох десятків осіб (за прикладом американських вишів), а також під час новаторських майстер-класів, розрахованих трохи більше ніж на 10 осіб, дає можливість випускникам здобувати практичні навички з метою розвитку адекватного й креативного правового мислення, мислення юридичними категоріями, використання, поєднання і трансформації розмаїтих юридичних інструментів та устроїв, а також допомагає засвоювати й удосконалювати мистецтво аргументації й захисту власної думки, ораторське мистецтво та набувати навичок складання основних процесуальних документів. Обов'язкові заняття в залі суду, навчальні візити в суди загальної юрисдикції й адміністративні суди дають змогу навчитися поводити себе відповідним чином у ході процесу, використовувати на практиці навички, пов'язані з представленням клієнтів, а також підготуватися до наступного етапу навчання з метою отримання права займатися юридичною діяльністю.

Обов'язкові блоки спеціалізації, окрім засвоєння детальних знань з обраної юридичної тематики, розвивають у випускника здатність поглиблювати в майбутньому свої професійні інтереси, а також розкривають модель, якою він зможе користуватися, самостійно обираючи й опановуючи нові спеціалізації у межах своєї професійної діяльності та подальшого фахового вдосконалення. Такі навички допомагатимуть випускникам цілісного магістерського курсу за спеціальністю «Право» розвивати гнучкість мислення та необхідну в наш час здатність пристосовуватися до ринкових, політичних і культурних реалій, що постійно змінюються.

Випускники будуть підготовлені до складання вступних державних іспитів на професійне юридичне стажування з метою участі в подальшому професійному навчанні й отриманні права займатися професійною діяльністю як юрисконсульт, адвокат, нотаріус, суддя, прокурор, судовий виконавець чи законодавець. Зважаючи на засвоєні або розвинені в процесі навчання міжособистісні навички, уміння спілкуватися з оточенням, наводити переконливі аргументи та працювати у групах, здатність використовувати отримані знання на практиці та юридичний спосіб мислення, випускники будуть підготовленими також до професійної роботи в органах державної адміністрації та самоврядування, установах європейської адміністрації, до відкриття і ведення власної господарської діяльності консультативного характеру (юридичний та економічний консалтинг) або до діяльності, що не пов'язана з наданням юридичних послуг, до роботи в юридичних й аналітичних підрозділах бізнес-структур у широкому розумінні цього слова. Вони також зможуть стати службовцями та зайняти ключові позиції в державних структурах, зокрема в поліції, армії, Службі внутрішньої безпеки, Центральному антикорупційному бюро, Службі розвідки, Службі військової контррозвідки й інших закладах.

Випускник цілісного магістерського курсу за спеціальністю «Право», який, беручи участь у семінарах, виявить схильність до дослідницької та наукової роботи, буде підготовлений до того, щоб розпочати та продовжити освіту III рівня для отримання ступеня кандидата (доктора) наук. Він володіє однією з сучасних іноземних мов (яку він обрав для вивчення на свій розсуд) на професійному рівні, щонайменше B2+.

Наведені нижче таблиці з модулями занять дадуть змогу читачеві оцінити запропоновані тематичні блоки та список предметів, що вивчаються на факультеті.

Модулі занять

ОСНОВНІ предмети (Р), обов'язкові для кожного студента					
Символ	Назва ¹	Кількість год. лекції	Кількість год. практичні заняття/ майстер-класи	Перевірка результатів навчання	ECTS
P1	Вступ до правознавства	30	30	іспит	8
P2	Юридична логіка	30	30	іспит	8
P3	Права людини та громадянина	30 ²	0	іспит	6
P4	Правова система та юридичні професії ³	30	0	залік	2
P5	Римське право та романська традиція	60	45 ⁴	іспит	9
P6	Еволюція державних устроїв і юридичних інституцій	60	45	іспит	9
P7	Міжнародне публічне право	60	30	іспит	9
P8	Основи права Європейського Союзу	30	30	іспит	8
P9	Конституційне право	60	60	іспит	12
P10	Кримінальне право	60	60	іспит	12
P11	Адміністративне право	60	60	іспит	12
P12	Цивільне право: загальна та майнова частини, нематеріальні блага	90	60	іспит	13
P13	Цивільне право: обов'язки	60	60	іспит	12
P14	Цивільний процес ⁵	60 ⁵	30 ⁶	іспит	8+4
P15	Адміністративне провадження та судочинство	60 ⁵	30	іспит	8+4
P16	Кримінальне провадження	60 ⁵	30	іспит	8+4

1

Предмети ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ (К). Студент обирає як мінімум дев'ять із рекомендованих предметів, починаючи з V навчального семестру				
Символ	Назва	Кількість год. лекції	Перевірка результатів навчання	ECTS
K1	Сімейне та спадкове право	30	іспит	6
K2	Комерційне право	60	іспит	8
K3	Теорія й філософія права	30	іспит	6
K4	Політико-правові доктрини	30	іспит	6
K5	Соціологія права	30	іспит	6
K6	Криміналістика	30	іспит	6
K7	Бюджетне та податкове право	60	іспит	8
K8	Трудове право	60	іспит	8
K9	Право соціального страхування	30	іспит	6
K10	Публічне господарське право	30	іспит	6
K11	Аграрне та продовольче право	30	іспит	6

¹ У програмі охарактеризовані нові предмети. Детальна характеристика всіх складових міститься у навчальних програмах.

² Заняття проводяться у малих лекційних групах.

³ Новий предмет, метою якого є відтворити структуру правової системи та показати можливі шляхи розвитку майбутнього юриста.

⁴ Практичні заняття проводяться упродовж двох семестрів, в одному з яких заняття відбуваються раз на два тижні.

⁵ Предмети «Цивільний процес» і «Комерційне право» студенти можуть вибирати, починаючи з IV курсу (VII семестру).

⁶ Рекомендовані заняття з процедур відбуватимуться у вигляді майстер-класів у невеликих групах, які почнуть працювати після ознайомлення студентів на лекціях з основними теоретичними поняттями і конструкціями. Студент обирає як мінімум 2 з 3 майстер-класів, пов'язаних із конкретними процедурами. Бали ECTS за тематикою процедур виставляються по 8 за лекцію і по 4 за майстер-класи.

K12	Матеріальне право Європейського Союзу	30	іспит	6
K13	Міжнародне приватне право	30	іспит	6

Факультативні практичні заняття із предметів ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ (СК)				
Символ	Назва	Кількість год. практичні заняття/ майстер-класи ¹	Перевірка результатів навчання	ECTS
СК1	Сімейне та спадкове право	30	залік	2
СК2	Комерційне право	60	залік	4
СК3	Теорія та філософія права	30	залік	2
СК4	Політико-правові доктрини	30	залік	2
СК5	Соціологія права	30	залік	2
СК6	Криміналістика	30	залік	2
СК7	Бюджетне та податкове право	60	залік	4
СК8	Трудове право	60	залік	4
СК9	Право соціального страхування	30	залік	2
СК10	Публічне господарське право	30	залік	2
СК11	Аграрне та продовольче право	30	залік	2
СК12	Матеріальне право Європейського Союзу	30	залік	2
СК13	Міжнародне приватне право	30	залік	2

1

Блоки СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ (S) групи предметів. Студент обирає як мінімум чотири блоки спеціалізації. Структура окремого блоку охарактеризована в таблиці				
Символ	Назва	Кількість год.	Перевірка результатів навчання	ECTS
S	Лекції зі спеціалізації + семінар зі спеціалізації ^{2,3}	120	За рішенням викладачів ⁴	12
S	Семінар зі спеціалізації	30		2 ⁵

Інші (I)				
Символ	Назва	Кількість год.	Перевірка результатів навчання	ECTS
I	Магістерський семінар	60	Тест і за рішенням викладачів	12
I	Професійна практика	2 місяці		10

¹ Практичні заняття із предметів за спеціальністю можуть проводитися тільки у випадку вибору предмета за спеціальністю, одночасно з цим предметом.

² Список блоків спеціалізації не є елементом навчальної програми, оскільки ця пропозиція є гнучкою та формується залежно від бажання студентів і ринкових факторів. Поточний список блоків спеціалізації є додатком до навчальної програми.

³ Кожному студенту має бути зараховано щонайменше чотири блоки спеціалізації. Кожен блок має бути зарахований упродовж одного навчального семестру. За пропозицією студента нарівні з блоком спеціалізації може розглядатися закінчення школи іноземного права. Блоком спеціалізації є також юридична клініка. Блоки можна зараховувати з III курсу (V семестру). Як мінімум два блоки необхідно скласти на III–IV курсах. На III–IV курсах треба здати також семінари зі спеціалізації, які зараховуються на основі письмової роботи (див. прим. 5 на с. 114).

⁴ Викладач, який читає лекцію зі спеціалізації, визначає у межах блоку спеціалізації, яким чином він буде перевіряти результати навчання, досягнуті завдяки участі в заняттях. Умовою зарахування всього блоку спеціалізації може бути виконання додаткових вимог, висунутих викладачем (практика, участь у дослідженнях тощо). Семінари зі спеціалізації зараховуються на основі письмової роботи.

⁵ Бали ECTS за залік семінарів зі спеціалізації враховуються на V курсі. Допускається створення блоку зі спеціалізації для студентів Erasmus+, який отримує до 30 кредитів ECTS.

I	Складання сертифікаційного іспиту з іноземної мови на рівні B2 <i>CEFR</i> або вищому ¹		іспит	2
I	Зарахування семестру занять з іноземної мови	60		2, макс. 8
I	Лекція зі спеціалізації іноземною мовою, що дає змогу опанувати мову на рівні B2+ ²	30		від 3
I	Предмети, не пов'язані з навчанням за спеціальністю, зокрема загальноуніверситетські заняття — заняття з іншої спеціальності			мін. 15
I	Фізичне виховання ³	120		0
I	Латинська мова	60		5
I	Лекції <i>visiting professors</i>			2

1

Навчальний план

I курс (семестр I і II) ⁴					
Символ	Назва	Кількість год. лекції	Кількість год. практичні заняття/ майстер-класи	Перевірка результатів навчання	ECTS
P1	Вступ до правознавства	30	30	іспит	8
P2	Юридична логіка	30	30	іспит	8
P3	Права людини та громадянина	30	0	іспит	6
P4	Правова система та юридичні професії	30	0	залік	2
P5	Римське право та романська традиція	60	45	іспит	9
P6	Еволюція державних устроїв та юридичних інституцій	60	45	іспит	9
P7	Міжнародне публічне право	60	30	іспит	9
	Навчальний курс: інформаційна технологія ⁵	30	0	залік	2
	Навчальний курс: безпека та гігієна праці	4	0	залік	0,5
	Навчальний курс: основи захисту інтелектуальної власності	4	0	залік	0,5
Разом:					54
II курс (семестр III і IV)					
Символ	Назва	Кількість год. лекції	Кількість год. практичні заняття/ майстер-класи	Перевірка результатів навчання	ECTS
P8	Основи права Європейського Союзу	30	30	іспит	8
P9	Конституційне право	60	60	іспит	12
P10	Кримінальне право	60	60	іспит	12
P11	Адміністративне право	60	60	іспит	12

¹ Студент зобов'язаний скласти сертифікаційний іспит упродовж перших шести семестрів навчання.

² Обов'язкова для студентів, які не зарахували основних занять, занять зі спеціальності чи спеціалізації в галузі юридичних наук, що викладаються іноземною мовою як мінімум на рівні B2+ в загальному обсязі 30 годин, або які не склали сертифікаційного іспиту з іноземної мови на рівні, вищому ніж B2 *CEFR*, або не зарахували занять з іноземної мови спеціалізованого профілю на рівні як мінімум C1 *CEFR*.

³ Обов'язкові заняття для студентів денної форми навчання. На ці заняття студентів відводяться перші шість навчальних семестрів.

⁴ Результати навчання підбиваються у річному циклі.

⁵ Навчальні курси не впливають на середній бал успішності.

P12	Цивільне право: загальна та майнова частини, нематеріальні блага	90	60	іспит	13
Разом:					57 ¹
III курс (семестр V і VI)					
Символ	Назва	Кількість год. лекції	Кількість год. практичні заняття/семінари	Перевірка результатів навчання	ECTS
P13	Цивільне право: обов'язки	60	60	іспит	12
Разом:					12
V курс (семестр IX і X)					
Символ	Назва	Кількість год. лекції	Кількість год. практичні заняття/семінари	Перевірка результатів навчання	ECTS
I	Магістерський семінар		60	Тест і залік за рішенням викладачів ²	12
	Бали ECTS за два семінари зі спеціалізації, пройдені на III–IV курсах				4
Разом:					16

1. Сукупна кількість балів *ECTS*, яку повинен отримати студент у межах занять, що передбачають безпосередню участь університетських викладачів і студентів, становить щонайменше 285.

2. Мінімальна кількість балів *ECTS*, яку повинен отримати студент у межах занять у сфері гуманітарних наук: 18 (історичні предмети на I курсі) + можливі загальноуніверситетські лекції зі сфери гуманітарних наук.

3. Навчальна програма дає змогу студенту обирати модулі занять, за якими передбачені бали *ECTS*, щонайменше 30 % від кількості балів *ECTS* (90), оскільки предмети за спеціальністю та блоки спеціалізації забезпечують як мінімум 110 балів *ECTS*.

4. Матеріал, що є предметом лекції, не може бути представлений у тій же формі під час практичних занять чи майстер-класів.

Як бачимо, продумана концепція внесення змін у програму стосується не тільки формування плану університет-

ських занять на 5-річний період і узгодження з ним дидактичного процесу, а й, на чому вже наголошувалося, методів роботи зі студентами.

Ми усвідомлюємо, що працівникам факультету необхідно буде переосмислити свій стиль проведення занять, а подекуди змінити його, узгоджуючи з концепцією реформи. Ми впевнені, що їм це під силу, оскільки використовуємо найкращі у сфері вищої освіти джерела методології навчання. Заняття, що проводяться активними методами в невеликих групах і до певної міри базуються на наставницьких відносинах між викладачем і студентами, давно вже користуються успіхом у найкращих вишах світу. У Польщі заняття такого типу застосовуються, наприклад, у юридичних клініках (університетських юридичних консультаціях, де студенти надають правову допомогу тим, хто її потребує, і водночас готуються до своєї майбутньої процесуальної ролі). Існує значна кількість польських

¹ Додатково студент обирає лекцію зі спеціалізації, яка читається англійською мовою, або загальноуніверситетську лекцію, або заняття, організовані спільно з іншим університетським підрозділом.

² Однією з умов зарахування семінару є позитивна оцінка з тесту, який охоплює такі предмети, як права людини та громадянина, міжнародне публічне право, а також інші основні предмети й предмети за спеціальністю, пройдені студентом на II–V курсах. Студенти отримують доступ до бази зі списком тестових питань. Тест складається у X навчальному семестрі. Оцінка з тесту лежить в основі оцінки за семінар. Умовою допуску до складання дипломного іспиту є написання магістерської роботи та залік магістерського семінару (V курс).

публікацій, де глибоко аналізуються подібні навчальні методи, тож наші викладачі, бажаючи відповідним чином підготуватися до всебічної реалізації концепції програми, мають джерела, з яких можуть черпати знання та натхнення для розробки сценаріїв своїх занять, а також навчальних програм, що передбачають активні й привабливі форми роботи у групах.

Прийнята програма є кроком назустріч студентам і ставить їхні потреби в центр реформи вищої освіти. Ми прагнемо, щоб кожен із наших студентів використав неймовірний потенціал факультету права й адміністрації Варшавського університету, з яким не зрівняється більшість польських державних вишів і жоден із приватних навчальних закладів. Ми хочемо, щоб кожен, хто закінчив факультет права й адміністрації Варшавського університету, був всебічно освіченою особистістю, яка не просто оволоділа теоретичними знаннями, а й має інструменти, за допомогою яких зможе використовувати ці знання на практиці. Ми бажаємо, щоб наш випускник сам вирішував,

буде він продовжувати навчання під час юридичного стажування чи, використовуючи вміння, здобуті у виші, розпочне діяльність у сфері бізнесу, публічної адміністрації чи будь-якій іншій царині.

Найближчі роки покажуть, як впливатиме реформа на професійний, а отже, і на життєвий шлях наших випускників. Реформа, яка націлена насамперед на забезпечення потреб молодих людей, яка відповідає реаліям сучасного світу, ринку юридичних послуг і залів суду ХХІ ст., є необхідною. Ми сподіваємося, що її чекає успіх: наші випускники будуть всебічно підготовлені до того, щоб увійти на ринок праці, піддаючи самостійному аналізу юридичні проблеми, етично й сумлінно виконуючи обов'язки представників юридичних професій. Їхня праця, спираючись на згадані вище основи, призведе до росту суспільної довіри до представників юридичних професій і тим самим напише свою сторінку в історії становлення ефективної моделі функціонування демократичної держави.

Жултек С., Ковальська К.-Ю. Впровадження належної практики у сферу вищої юридичної освіти: реформа навчальної програми на факультеті права й адміністрації Варшавського університету

Анотація. Стаття присвячена опису реформи навчальної програми, запровадженої 2016/2017 академічного року на факультеті права й адміністрації Варшавського університету. Надається аналіз існуючої системи підготовки правників на факультеті та вказуються причини, що зумовили суттєве оновлення змісту навчання і підходів у викладанні правничих дисциплін. По-перше, серед ключових новацій виокремлюється надання студентам більших можливостей для формування власних навчальних планів. По-друге, акцентується увага на необхідності постійного оновлення змісту навчального плану відповідно до існуючих потреб практики. Третьою складовою реформи стала прив'язка до циклу (блоку) вибіркового дисциплін практичної підготовки студентів. Ще одним моментом реформи є орієнтація підсумкової атестації студентів-правників на вимоги доступу до правничих професій.

Ключові слова: правнича освіта, Варшавський університет, індивідуальна траєкторія навчання, практична підготовка юристів, доступ до правничих професій.

Жултек С., Ковальская К.-Ю. Внедрение надлежащей практики в сферу высшего юридического образования: реформа учебной программы на факультете права и администрации Варшавского университета

Аннотация. Статья посвящена описанию реформы учебной программы, введенной в 2016/2017 академический год на факультете права и администрации Варшавского университета. Осуществлен анализ существующей системы подготовки юристов на факультете, указываются причины, обусловившие существенное обновление содержания обучения и подходов к преподаванию юридических дисциплин. Во-первых, среди ключевых новшеств выделяется предоставление студентам больших возможностей для формирования индивидуальных учебных планов. Во-вторых, акцентируется внимание на необходимости постоянного обновления содер-

жания учебного плана в соответствии с существующими потребностями практики. Третьей составляющей реформы стала привязка к циклу (блоку) выборочных дисциплин практической подготовки студентов. Еще одним моментом реформы является ориентация итоговой аттестация студентов-юристов на требования, предъявляемые при доступе к юридическим профессиям.

Ключевые слова: юридическая образование, Варшавский университет, индивидуальная траектория обучения, практическая подготовка юристов, доступ к юридическим профессиям.

Zhultek S., Kovalska K.-Ju. Implementation of Good Practice in the Field of Higher Legal Education: Reform of the Curriculum at the Faculty of Law and Administration of the University of Warsaw

Annotation. The article describes the curriculum reform, introduced last academic year at the Faculty of Law and Administration at Warsaw University. Available analysis of the existing system of training lawyers on the faculty and reasons for significant updates to content and learning approaches in teaching of legal disciplines. Among the key innovations is the provision of greater opportunities for students to develop their own curricula. Secondly, the emphasis is on the need to continually update the contents of the curriculum in accordance with the existing needs of the practice. The third component of the reform was the binding to the cycle (bloc) of optional disciplines of practical training of students. Another point of the reform is the orientation of the final evaluation of law students to the requirements of access to legal professions.

Key words: legal education, Warsaw University, individual trajectory of training, practical training of lawyers, access to legal professions.